

КОВИЛА ТРАВНЕВА

Stipa majalis Klokov (*S. setulosissima* Klokov, *S. majalis* var. *setulosissima* (Klokov) Tzvelev)

Родина Тонконогові (Злакові) — Poaceae (Gramineae)

Природоохоронний статус виду
Недостатньо відомий.

Наукове значення
Західнопричорноморський вузьколокальний ендемік.

Ареал виду та його поширення в Україні
Пн.-зх. Причорномор'я (правобережжя Тилігульського лиману). Ареал остаточно не встановлений. В Україні відомий лише з класичного місцезростання: Одеська обл., Комінтернівський р-н, с. Першотравневе. Адм. регіон: Од.

Чисельність та структура популяцій
Просторова структура популяції дифузна. У віковому спектрі переважають зрілі генеративні та віргінільні особини. Показники щільності (0,5–3 особини на 1 м²). Насіннєве поновлення послаблене.

Причини зміни чисельності
Ізольованість локалітету виду. Руйнування екотопів внаслідок розорювання степів, заліснення схилів, випасання худоби.

Умови місцезростання
Степи, вапнякові схили, черноземні ґрунти. У різнотравно-типчакково-лесінгоковилових та різнотравно-бородачевих фітоценозах

що відносяться до союзу *Festucion valesiacaе* (кл. *Festuco-Brometea*). Ксерофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика
Гемікриптофіт. Трав'яний щільнодернинний багаторічник 50–100 см заввишки. Квітконосні стебла під вузлами опушені дрібними волосками з 0,1–0,2 мм завдовжки, під волоттю коротко щетинисто-опушені. Листки безплідних пагонів щетиноподібні, щільно згорнуті: у var. *majalis* — зсередини голі, по жилках дещо шорсткі від шипиків, закручена частина остюка гладенька; у var. *setulosissima* — зсередини коротко-густоволосисті, закручена частина остюка щетиниста. Волоть з 5–9 колосками, її вісь негусто щетинистоволосиста. Нижня квіткова луска 18,5–

21,5 мм завдовжки, крайові смужки волосків на ній доходять до основи остюка. Остюк 30–39 см завдовжки. Перо 6–8 мм завширшки. Цвіте у травні. Плодоносить у червні. Розмножується насінням.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Необхідно вивчити поширення виду в Україні, створити заповідний об'єкт в локалітеті виду, постійно контролювати стан популяцій. Заборонено знищення екотопу (терасування, заліснення схилів), надмірний випас.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Декоративне, кормове, ґрунтозахисне.

Основні джерела інформації
Клоков, Осычнюк, 1976; Цвелев, 1986; ЧКУ, 1996.

Автор: Л.І. Крицька
Малюнок: І.В. Маханьков

КОВИЛА МАРТИНОВСЬКОГО

Stipa martinovskiy Klokov (~ *S. zalesskii* s. l.)

Родина Тонконогові (Злакові) — Poaceae
(Gramineae)

Природоохоронний статус виду
Недостатньо відомий.

Наукове значення
Рідкісний ендемічний вид.

Ареал виду та його поширення в Україні
Понтичний вид. Зростає в межах України. Ендемік Криму. Відомі окремі місцезнаходження: Сімферопольський р-н, окол. с. Партизанське, Кольчугіне; окол. с. Планерське, Нижні Кози; Тарханкутський п-ів, між смт. Чорноморське та Красна Поляна. Адм. регіон: Кр.

Чисельність та структура популяцій
Переважно зустрічається поодинокі у складі шибляка. Заростей з великою щільністю дернин не утворює.

Причини зміни чисельності
Порушення верхнього шару ґрунту. Перевипас, заліснення.

Умови місцезростання
Передгірські степи. Петрофітні дернинно-злакові фітоценози та шибляк. Ксерофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика
Гемікриптофіт. Багаторічна трав'яна рослина до 1 м заввишки; утворює досить великі дернини. Стебла з дрібним та густим опушенням під вузлами та волоттю (волоски до 1 мм завдовжки). Стеблові листки 4–12 см завдовжки

та 1,9–2,2 мм завширшки; язички до 4–7 мм завдовжки. Неплідні гони за довжиною дорівнюють стеблу; пластинки листів 2 мм завширшки, знизу голі та гладенькі, зверху дрібнощетинисті; язички яйцеподібно-ланцетні, 0,5–2,5 мм завдовжки; піхви опушені дрібними волосками. Волоть з 5–7 колосками; її вісь 7,5–14 см завдовжки, опушена щетинкоподібними волосками, на нижньому вузлі з пензликом волосків; колоскові луски до 6–7 см завдовжки; нижня квіткова луска 18–21 мм завдовжки, дві крайові смужки волосків доходять до основи остюка; з трьох дорсальних смужок середня є найдовшою, але не доходить до середини луски; остюк 26–41 см завдовжки, у нижній закрученій частині голий, трохи шершавий, у верхній —

пірчастий (19–32 см); гола частина остюка, при цілком стиглих плодах жовтувата. Цвіте у травні. Плодоносить у червні. Розмножується насінням.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Зменшення інтенсивності випасу. Заборона діяльності, що пов'язана з порушенням ґрунту. Виявлення та охорона нових популяцій. Можливим є знаходження цього виду на території Карадазького ПЗ.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

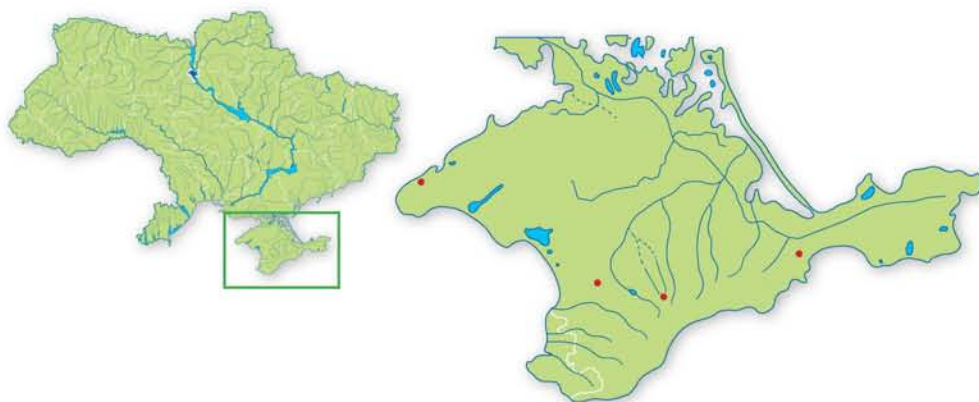
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення

Ґрунтоутвірне, протиерозійне, декоративне.

Основні джерела інформації
Клоков, Осьчнюк, 1976; ЧКУ, 1996.

Автор: К.Ю. Ромащенко
Фото: О.С. Мандзюк, О.А. Фурорна (вставка)

КОВИЛА ГІРСЬКА

Stipa oreades Klokov (~ *S. pulcherrima* K.Koch s.l., incl. *S. glabrinoda* Klokov, *S. oreades* Klokov var. *glabrinoda* (Klokov) Dubovik)

Родина Тонконогові (Злакові) — Poaceae (Graminea)

Природоохоронний статус виду
Недостатньо відомий.

Наукове значення

Рідкісний гірський ендемічний вид, що близький до *S. pulcherrima* K.Koch.

Ареал виду та його поширення в Україні

Кримсько-новоросійський вид. Трапляється у пн. та центральній частині Головної гряди Кримських гір Адм. регіон: Кр.

Чисельність та структура популяцій

Зустрічається спорадично. Відомо кілька невеликих популяцій. При сприятливих умовах зростання утворює щільні скупчення.

Причини зміни чисельності

Порушення верхнього шару ґрунту, перевипас, надмірні пали, заліснення.

Умови місцезростання

Гірські степи на висоті до 1000 м н.р.м. на дерново-карбонатних, погано розвинутих ґрунтах. Петрофітні типчакково-ковилові

згруповання союзу *Carici humilis-Androsacion* (кл. *Festuco-Brometea*). Мезоксерофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика

Гемікриптофіт. Дернинний злак заввишки до 1 м; утворює великі, не дуже щільні дернини. Стебла з дрібним опушенням під вузлами та густим щетинистим опушенням під волоттю (волоски 0,2–0,5 мм). Стеблові листки 8–18 см завдовжки, 1,5–4,1 мм завширшки, при переході до піхв з кільцем волосків; язички видовжені (4–7 мм). Неплідні гони сизуваті, дорівнюють стеблу; пластинки листів знизу голі та гладенькі, зверху дрібнощетинисті; язички яйцеподібні, піхви голі. Волоть з 6–11 колосками; її вісь 9–16 см завдовжки, опушена щетинкопо-

дібними волосками, на нижньому вузлі з пензликом волосків до 1,5 мм завдовжки; колоскові луски до 6,5–9 см завдовжки; нижня квіткова луска 21–25,5 мм завдовжки, крайові смужки волосків доходять до основи остюка, де переходять у короткий однобічний вінець; дорзальні смужки однакові, не доходять до середини луски; остюк у нижній закрученій частині голий, трохи шорсткий, у верхній — пірчастий, гола частина остюка жовтувата.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Оптимальним є помірний випас. Заборонено діяльність, що пов'язана з порушенням ґрунту, терасуванням схилів, штучним лісорозведенням.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Відомостей немає.

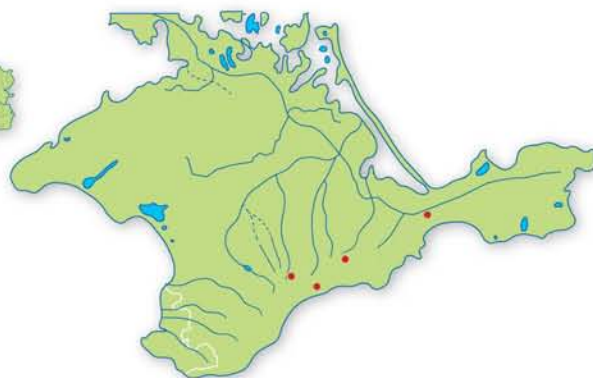
Господарське та комерційне значення

Ґрунотвірне, протиерозійне, декоративне.

Основні джерела інформації

Клоков, Осычнюк, 1976; ЧКУ, 1996.

Автор: К.Ю. Ромащенко
Фото: Я.П. Дідух

КОВИЛА ПІРЧАСТА

Stipa pennata L.

Родина Тонконогові (Злакові) — Poaceae (Gramineae)

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення
Характерний вид лучних степів Євразійської степової обл.

Ареал виду та його поширення в Україні
Поширений в лісостеповій і степовій зонах Євразії від Забайкалля та гір Ср. Азії до пн.-сх. Франції та пд. Швеції, а також на Балканах і в гірських степах Закавказзя. В Україні — Волино-Подільська височина, лісостепова (частіше на Лівобережжі), степова зони. Адм. регіони: Рв, Кв, См, Ль, Ів, Тр, Чц, Хм, Вн, Чк, Кд, Дн, Пл, Хр, Дц, Лг, Од, Мк, Хс, Зп, Кр.

Чисельність та структура популяцій
Популяції невеликі за розміром, але численні, домінує на значних площах схилів, степових цілинних решток. У більшості випадків — дрібні локалітети на перегибах еродованих та кам'янистих схилів з окремими куртинами.

Причини зміни чисельності
Розорювання степів та нерациональне природокористування — надмірний випас, забудова, забруднення степів, часті пали та ін.

Умови місцезростання
Один з найбільш мезофітних видів ковили України. Едифікаторного значення набирає на плакорних ділянках з потужними малогумусними чорноземами, рідше — на схилах з виходами на поверхню карбонатних порід, на пд. переважно на схилах пн. експозиції. Зростає переважно в угрупованнях союзів *Astragalo-Stipion*, *Festucion valesiacaе*, рідше

Fragario viridis-Trifolion montani (кл. *Festuco-Brometeae*). Мезоксерофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика
Гемікриптофіт. Багаторічна трав'яна рослина. Стебла 40–70 см заввишки. Листки в сухому стані згорнуті, 0,8–1 мм в діаметрі, у розгорнутому вигляді 0,9–2,3 мм шириною, голі. Молоді листки мають на кінчику китичку волосків, яка легко відпадає. Язички у листків генеративних пагонів 2–3 мм завдовжки, а у вегетативних — 1–2 мм. Волоть 10–20 см завдовжки, вузька, стиснута. Нижня квіткова луска 19(21) см завдовжки, дві крайові полоски волосків не доходять до основи остюка. Остюк 25–43 см завдовжки, двічі колінчастозігнутий, білопирчастий. Цві-

те у травні–червні. Плодоносить у червні. Розмножується насінням.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняється в Українському степовому, Луганському, «Медобори» ПЗ, НПП «Подільські Товтри», «Святі Гори», у заказниках та пам'ятках природи. Слід охороняти всі місця зростання виду, контролювати стан популяцій, регуляційними заходами не допускати зникнення на заповідних територіях. Заборонено розорювання та забудову степів, надмірне випасання, заліснення та терасування схилів.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Культивують у Донецькому ботанічному саду НАН України.

Господарське та комерційне значення
Фітокомпонентне, кормове, декоративне.

Основні джерела інформації
Злаки України, 1977; Клоков, Осычнюк, 1976; Лавренко, 1980; Прокудин, Вовк, Петрова, Ермоленко, Верниченко, Рева, 1982; Ткаченко, 1987; Флора УРСР, 1940; ЧКУ, 1996.

Автори: В.С. Ткаченко, І.А. Коротченко
Фото: І.А. Коротченко, В.В. Расевич (вставка)

